

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARDA CİNSEL İSTİSMARI ÖNLEME PROGRAMI : ANA BABALARIN TUTUM, GÖRÜŞ VE DAVRANIŞLARININ TARANMASI

Ayşe Yalın*, Efser Kerimoğlu**,
Hakan Erman***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ana babaların, okul öncesi çocuklarda cinsel istismarı önleme programlarına ilişkin tutum, görüş ve davranışlarını saptamaktır. 3-6 yaşları arasında okul öncesi çocuğu olan 256 ana baba araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Elde edilen bulgulara göre, ana babaların, önleme programlarına, erken eğitime ve kendilerinin programa katılımına karşı olumlu yanıtlar verdiği saptanmıştır. Örneklemin üçte biri, okul öncesi çocuklarıyla cinsel istismarı tartıştıklarını ve tartışmalarının içeriğini tanımlamışlardır. Önleme programlarında hangi kavramların verilmesi konusunda ana babaların görüşleri alınmıştır. Araştırma bulguları, bir önleme politikası geliştirebilmek için önemli ip ucları vermiştir.

Colorado Üniversitesinden Wurtele ve arkadaşlarının (1992) araştırmalarında kullandıkları anket ve veri analizi teknikleri, iki farklı kültürdeki benzerlik ve farklılıkları tartışabilmek için mümkün olduğunca özdeş tutulmuştur.

Anahtar sözcükler : Cinsel istismar, okul öncesi çocuklar, önleme programı, ana baba tutum, görüş ve davranışları.

SUMMARY : ABSTRACT

The purpose of this study was to measure parents' prevention - related behaviors, attitudes and beliefs. Responce from 256 parents of preschoolers (aged 3-6) indicated a supportive attitude toward sexual abuse prevention programs, early education and parental involvement in prevention efforts. Approximately one third of the sample reported discussing sexual abuse with their preschoolers and the content of their discussion is described. Comparison were made between parents who had and had not discussed sexual abuse with their preschoolers. Reason for not discussing the topic were obtained. Parents beliefs regarding what concepts should be taught with these programs are described. Results of this study gaved us significant cues for a prevention policy.

The questionnaire and the analysis techniques were matched as much as possible with the study done by Wurtele et al. (1992) from The University of Colorado in order to compare and discuss the similarities and differences of two cultures.

Key words : Child sexual abuse, preschoolers prevention programs, parents' attitudes, beliefs and behaviors.

Çocuklara yönelik cinsel istismar konusu mitolojide ve yazılı tarihten itibaren tanımlanmaya çalışılmış ise de (Demausage 1974), ancak son 10 yıldır (1980-1990), çocuk cinsel istismarının görülme sıklığı, etkileri ve çocukta görülen psikopatolojiyi ele alan yöntemsel açıdan güvenilir araştırmalara tanık olunmaktadır (Green 1993). Çocuk cinsel istismarının, özellikle 7 yaşın altındaki çocuklarda anlamlı düzeyde saptanması, birçok girişim yöntemlerinin ve önleme programlarının gelişmesine neden olmuştur (Green 1993, Kolka 1988, Wurtele 1987). Batı yazını gözden geçirildiğinde, çocuklarda cinsel istismarı önlemeye yönelik programların yeni gelişmekte olduğu görülmektedir (Gilbert ve ark. 1989). Buna bağlı olarak,

etkili, işe yarar programların geliştirilebilmesi için, ana babaların, konuya ilişkin tutum, görüş ve davranışlarının tanımlanması önemli bulunmaktadır (Wurtele 1992).

Kısıtlı sayıdaki araştırmalar, ana babaların önleme programlarına ilişkin davranış, tutum ve görüşlerini irdelemişlerdir.

Finkelhorn (1984), 6-14 yaş arası çocukların, ana babaları ile yaptığı bir araştırmada, örneklemin % 29'unun, konuyu çocuklarıyla tartıştığını belirlemiştir. Wurtele ve Perrin (1987) araştırma örneklemindeki ana babaların % 47'sinin bu tartışmayı yaptığını saptamışlardır.

Ülkemizde, çocuk cinsel istismarını önlemeye ilişkin araştırmalar, yazarların bildiği kadarıyla henüz yapılmamıştır. Bu nedenle ana baba tutum, görüş ve davranışlarının belirlenmesinin önemi tartışılmaz. Bunun yanı sıra, bir önleme programının okul öncesi düzeyde verilebilmesi ve başarısı, ana babaların desteğiyle gerçekleşebilir. Wurtele (1992) bu tür program-

* Psk. Doç. Dr., Ankara Üniv. Tıp Fak. Çocuk Psikiyatrisi Bilim Dalı, Ankara.

** Prof. Dr., Ankara Üniv. Tıp Fak. Çocuk Psikiyatrisi Bilim Dalı, Ankara.

*** Ars. Gör. Dr., Ankara Üniv. Tıp Fak. Çocuk Psikiyatrisi Bilim Dalı, Ankara.

lara karşı olumlu ya da olumsuz ana baba tutumlarının, programdan çocuğun alabileceği becerileri etkileyeceğini ve hiçbir eğitim programının ana babaların görüşleriyle çelişkili olmaması gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda, çocuklara yönelik cinsel istismarı önleme programları geliştirilirken ana babaların görüşlerinin alınması ön koşuldur.

Bu araştırma birkaç soruyu irdelemektedir. Birincisi; ana babalar, çocuklarıyla cinsel istismar olgusunu tartışıyorlar mı, tartışmalarının içeriği nedir? İkincisi; tartışamama nedenleri nedir? Üçüncüsü; cinsel istismarı tartışan ve tartışmayan ana babalar hangi özellikleri yönünden birbirlerinden farklıdır? Dördüncüsü; ana babalar, çocuklarının konuya ilişkin neleri öğrenmeleri gerektiğine inanmaktadırlar ve bu tür önlemeye yönelik programlar konusunda görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Denekler ve İşlem

Ankara ilinde, genelde üst sosyo-kültürel düzey çocuklarının gittiği dört ana okulunda, 3 - 6 yaşları arası çocukları olan 256 ana baba, örneklemi oluşturmuştur. Örneklem grubunun % 57.4'ü kadın, % 42.6'sı erkektir. Ana baba yaşı; % 43.8 31-35 yaş, % 27.7 25-30 yaş, % 23.3 36-40 yaş ve % 6.3 40 yaşın üstü olarak belirlenmiştir. Bu dağılıma göre, örneklem % 71.5'i 35 yaş altındadır. Ana babaların çoğunluğu (% 83.2) en az yüksek okul mezunudur. Çocukların, % 53.3'ü kız, % 45.7'si erkektir ve % 85.9'u 5 yaşın altındadır. Çocukların % 96.1'i ana babalı ailelerde, % 3.9'u boşanmış ailelerde yaşamaktadırlar. Dört ana okulunda 3-6 yaş arası çocukları olan tüm ana babalara anket gönderilmiş ve anketlerin geri dönme oranı % 51.2 olarak saptanmıştır.

Anket bir ön yazı ile, gizlilik ilkesine özen gösterilerek her çocuğun hem anne hem de baba ayrı zarflar içinde gönderilmiştir. Anketin herhangi bir yerine ne kendilerinin, ne de çocuklarının isimlerini yazmamaları istenmiştir. Zarflar her okul için hazırlanan, yalnızca araştırmacılar tarafından açılabilen kutulara konularak toplanmıştır.

Ölçme Aracı

Bu araştırmanın amacı ana babaların okul öncesi çocuklarda cinsel istismarı önleme programlarına ilişkin tutum, görüş ve davranışlarını saptamaktır. Bu nedenle 1992'de Wurtele ve arkadaşları tarafından hazırlanan ve aynı amaçla kullanılan anket, yazardan izin alınarak bu çalışmada kullanılmıştır. Anket, çok iyi düzeyde İngilizce bilen üç öğretim üyesi tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Çeviriler iki öğretim üyesi tarafından tekrar

gözden geçirilmiş ve anlaşılabilirliğini saptamak amacı ile 10 ana babaya araştırma öncesi uygulanmıştır. Anlaşılamayan maddeler tekrar gözden geçirilerek son şeklini almıştır. "Bedeni Koruma Programı" adı verilen anket beş bölümden oluşmaktadır. Bunlar : a) demografik bilgiler; b) ana babanın önlemeye ilişkin neleri öğrettiği; c) cinsel istismarı önlemeye ilişkin tutumlar; d) cinsel istismarı önleme programlarının zarar ve yararlarına ilişkin görüşler; e) kimlerin cinsel istismar programlarına katılmasının gerekli olduğuna ilişkin görüşlerdir.

Birinci bölüm demografik bilgileri içeren maddelerden oluşmuştur.

İkinci bölümde, ana babalara, çocuklarıyla cinsel istismarı tartışıp tartışmadıkları sorulmuş ve eğer tartışmışlarsa hangi kavram ve becerileri öğrettikleri, tartışmamışlarsa bunun nedenini belirtmeleri istenmiştir.

Üçüncü bölüm, cinsel istismarı önleme programlarına ilişkin tutumların saptanmasını içeren 25 kavramdan oluşmuştur. Bu kavramlar, bedensel hakların, genital organların anatomik isimlerinin, önleme becerilerinin (örneğin "hayır de", "kaç", "dövüş" ve "birisine söyle" gibi), cinsel istismar terimlerinin, sır tutmamaları gereğinin, cinsel dokunuşların anlaşılmasını kapsamaktadır. Ana babalar, 25 kavram ile ilgili tutumlarını 1'den (kesinlikle katılmıyorum) 5'e doğru (kesinlikle katılıyorum) derecelendirmiş, Likert tipi puanlama ile belirtmişlerdir.

Dördüncü bölüm, cinsel istismarı önleme programları konusundaki görüşleri kapsayan 8 maddeden (Cronbach Alfa = .68) oluşmuştur. Bunlar; programın risklerini (örneğin "Bedeni koruma programları, çocukları ana babaların sevgiyle sarılmalarından ya da dokunmalarından korur hale getirebilir") ve olumlu etkilerini (örneğin "Bedeni koruma programları çocukları cinsel istismardan koruyacaktır") içeren maddelerdir.

Beşinci Bölüm, kimlerin bu tür programlara gereksinimleri vardır sorusuna yanıt arayan bölümdür ve 6 madden (Cronbach Alfa = .70) oluşmuştur. Bunlar örneğin, "sadece kız çocuklarının cinsel istismardan kendilerini nasıl koruyacaklarına ilişkin bilgiye gereksinimleri vardır" gibi maddelerdir.

Bunlara ek olarak, ana babalara çocukların, cinsel istismarı önleme konusundaki bilgileri nereden almaları gerektiği, hangi yaşın bu programlara katılım için en uygun yaş olduğu ve bu tür programlara çocuklarını verip vermemeleri konusunda görüşlerini bildirmeleri istenen sorular da sorulmuştur. Tüm maddeler 1'den 5'e doğru derecelendirilmiş, Likert tipi puanlama ile değerlendirilmiştir.

Çocuklarıyla cinsel istismarı tartışan ve tartışmayanlar arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. İki grup arasında, yaş, eğitim ve cinsiyet açısından farklar ki kare testi ile, cinsel istismarı önleme programları konusundaki görüşleri arasındaki farklar Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) ile ve çocuklarını böyle bir programa verir miydiniz sorusu açısından karşılaştırma ise Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile değerlendirilmiştir. Cinsel istismara ilişkin bazı veriler ise yüzdeleri ile sunulmuştur.

SONUÇLAR

Demografik Bilgiler

Tablo 1'de ankete katılan ana babalara ilişkin demografik bilgiler gösterilmiştir.

Ana Babaların Cinsel İstismara İlişkin Deneyimleri

Çocuk cinsel istismarı ile ilgili deneyimler bağlamındaki sorulara, örneklemin % 14.3'ü yakın bir arkadaşının, bir akrabasının ya da bir komşusunun, % 7.4'ü bir çocuğun, %1.2'si kendi çocuğunun ve %1.2'si kendisinin cinsel istismara uğradığını belirtmiştir. Ancak anne ve babanın ortak yakınlarının bu oranı yükseltmiş olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Deneyim açısından kadın (% 67.2) erkek (% 32.8) arasındaki fark önemlidir ($\chi^2(1) = 7.23$, $p < .05$).

Cinsel İstismarı Önlemeye İlişkin Davranışlar

Örneklemin % 32'si (üçte biri) çocuklarıyla cinsel istismarı tartıştıklarını bildirmişlerdir. Tartışan grubun % 78.2'si tartışmalarında; "seni bazı kişiler hediye ile kandırabilir", "bazı kişiler arabalarına alabilir", "cinsel organlarına dokunabilir" gibi birden fazla, % 20.3'ü yalnızca "seni bazı kişiler arabalarına alabilirler" gibi uyarılar verirken, yalnızca % 1.3'ü cinsel organların anatomik isimlerini doğru olarak öğrettiklerini bildirmişlerdir. Yine, tartışan grubun %70.7'si çocuklarını, yabancılar ve diğer çocuk ve gençlerin istismar edilecekleri konusunda uyarırken, % 11'i yalnızca yabancıların, % 9.9'u gençlerin ve çocukların istismarda bulunabileceğini öğretmişlerdir. Hiçbir ana baba, aile içi bireylerle ilgili uyarıda bulunmamıştır. Ana babaların % 75.0'ı "hayır" demelerini, ana babalarına söylemelerini, yüksek sesle bağırma ve öğrettiklerini açıklamışlardır. Hiçbir ana baba "tekme atmak, vurmak" gibi davranışları öğretmemiştir.

Cinsel istismarı tartışmamanın iki önemli kaynağı olduğu görülmüştür. Bunlardan biri, "çocuğum henüz konuyu anlamak için küçük" (% 43.0), ki bu yanıtı verenlerin (% 89.4) çocukları 4 yaşındadır, diğeri ise, "konuya ilişkin bilgim yeterli değil, nasıl anlatacağımı bilemiyorum ve konu çocuğumu ürkütebilir" (% 40.9) biçimindeki ana baba görüşleridir.

Tablo 1: Ana Babaya İlişkin Demografik Bilgiler.

Cinsiyet	Kadın	% 57.4	Erkek	% 42.6
Evlilik Durumu	Evli	% 97.3		
	Boşanmış	% 2.8		
Eğitim Durumu	İlk Eğitim	% 0.4		
	Orta Eğitim	% 16.4		
	Ön Lisans	% 22.3		
	Lisans	% 44.5		
	Yüksek Lisans	% 10.9		
	Doktora	% 5.5		
Yaş	25-30	% 27.7		
	31-35	% 43.8		
	36-40	% 22.3		
	41 ve üstü	% 6.3		

Cinsel İstismarı Önleme Programlarına İlişkin Tutumlar

Tablo 2'de hangi kavramların öğretilmesine "kesinlikle katılıyorum" yanıtını veren ana babaların oranları verilmiştir. Görüldüğü gibi,

ana babaların büyük çoğunluğu, "çocuklara, cinsel organları yaralandığı ya da hastalandığında, doktorların ya da ana babaların dokunabileceği öğretilmelidir", "çocukların kendilerini cinsel açıdan istismar etmek isteyenlere "hayır" demeleri öğretilmelidir", "çocuklara

Tablo 2: Cinsel İstismar İle İlgili Kavramların Öğretilmesine "Kesinlikle Katılıyorum" Yanıtını Veren Ana Babaların, Yanıtlarının Dökümü.

Kavram	%
1. Çocuklara, cinsel organları yaralandığı ya da hastalandığında, doktorların veya ana babalarının dokunabileceği öğretilmelidir.	94.1
2. Çocuklara, kendilerini cinsel açıdan istismar etmek isteyen kişilere "Hayır" demeleri öğretilmelidir.	93.4
3. Çocuklara rahatsız olacakları herhangi bir biçimde, kendilerine dokundurtmama hakkına sahip oldukları öğretilmelidir.	91.4
4. Çocuklara, cinsel istismara kalkışan biriyle karşılaştıklarında oradan uzaklaşmaları öğretilmelidir.	89.5
5. Çocuklara, cinsel istismara uğramaları halinde, hiç bir zaman, bunun kendi suçları olmadığı öğretilmelidir.	86.7
6. Çocuklara, cinsel organlarına dokunan bir büyük ile ilgili "sır" saklamamaları öğretilmelidir.	86.3
7. Çocuklara, "güvenlikte, güçlü ve özgür" olma hakkına sahip oldukları öğretilmelidir.	85.2
8. Çocuklara, yetişkinlere "Hayır" diyebilmeleri hakları olduğu öğretilmelidir.	84.8
9. Çocuklara, cinsel organlarına kimin dokunabileceğine karar verme hakkına sahip oldukları öğretilmelidir.	83.6
10. Çocuklara, cinsel istismara kalkışan birisi ile karşılaştıklarında "yüksek sesle bağışmaları" öğretilmelidir.	83.6
11. Çocuklara, cinsel organlarına bir yetişkinin bakmasına veya dokunmasına izin verip, vermemeleri gereken durumlar öğretilmelidir.	80.5
12. Çocuklara, cinsel istismara uğradıklarında, birisine nelerin olduğunu söylemeleri öğretilmelidir.	79.3
13. Çocuklara, cinsel organlarının fotoğraflarının çekilmesini kabul etmemeleri öğretilmelidir.	77.0
14. Bazen büyük çocukların ve gençlerin çocukları, cinsel açıdan istismar edebilecekleri öğretilmelidir.	75.0
15. Çocuklara, cinsel istismara kalkışan biriyle mücadele etme "vurma, tekme atma" gibi davranışlar öğretilmelidir.	73.0
16. Çocuklara, cinsel istismara uğradıklarını nasıl anlatacakları öğretilmelidir.	67.6
17. Çocuklara, cinsel istismara uğradıklarında bunu yalnızca ana babalarına anlatmaları gerektiği öğretilmelidir.	57.8
18. Çocuklara, cinsel organların anatomik isimleri doğru olarak öğretilmelidir (örneğin, penis, vajina).	59.9
19. Çocuklara "duygularına" kulak vermeleri gerektiği, yani bir dokunuş ile ilgili neler "hissettikleri", o dokunuşu kabul edip etmeyebilecekleri öğretilmelidir.	46.5
20. Çocuklara, cinsel istismar ile ilgili "kötüye kullanma, ensest, tecavüz" gibi terimlerin anlamları öğretilmelidir.	39.1
21. Çocuklara, cinsel istismara maruz kaldıklarını bildirdiklerinde bazan yetişkinlerin inanamadıkları anlatılmalıdır.	34.4
22. Çocuklara, sevdikleri birisinin, hatta öz veya üvey ana babalarının bile, onları, cinsel olarak istismar edebilecekleri öğretilmelidir.	28.5
23. Çocuklara, yalnızken (gizlilik içinde) yapmaları koşulu ile kendi organlarına dokunmalarının bir zararı olmadığı öğretilmelidir.	25.0
24. Çocuklara, gerçek yaşamdaki cinsel istismar durumlarına daha iyi hazırlayabilmek için, bazı cinsel davranışlar tarif edilmelidir (cinsel ilişki gibi.)	21.5
25. Çocuklara, yalnızca, yabancıların cinsel istismara kalkabileceği öğretilmelidir.	19.1

rahatsız olacakları herhangi bir biçimde kendilerine dokundurtmama hakkına sahip oldukları öğretilmelidir", "çocuklara, cinsel istismara kalkışan biriyle karşılaş-tıklarında oradan uzaklaşması öğretilmelidir" gibi kavramlara "kesinlikle katılıyorum" yanıtını vermişlerdir. Buna karşın, "çocuklara yalnızken (gizlilik içinde) yapmaları koşulu ile kendi cinsel organlarına dokunmalarının bir zararı olmadığı öğretilmelidir", "çocuklara, genel yaşamdaki cinsel istismar durumlarına daha iyi hazırlanabilmeleri için, bazı cinsel davranışlar tanımlanmalıdır", "çocuklara

yalnızca yabancıların cinsel istismara kalkışabileceği öğretilmelidir" gibi maddelere oldukça az sayıda ana babanın katıldığı görülmektedir.

Cinsel İstismarı Önleme Programlarına İlişkin Görüşler

Tablo 3'de görüldüğü gibi, ana babaların, cinsel istismarı önleme programlarının çocukları koruyabileceği konusundaki görüşleri genel olarak "katılabilirim" eğilimi göstermektedir. Programların, çocukları yabancılardan fazla korkutabileceği ve bu programlar sonucu daha fazla

Tablo 3: Çocuk Cinsel İstismarını Önleme Programlarına İlişkin Görüşler.

	Tüm (n = 256)	Tartışan (n = 82)	Tartışmayan (n = 174)	F(1.254)
	Ort. (S.K.)	Ort. (S.K.)	Ort. (S.K.)	
1. "Bedeni Koruma" programları çocukları cinsel istismardan koruyacaktır.	4.141 (1.031)	4.195 (1.116)	4.115 (.990)	.336
2. "Bedeni Koruma" programlarından sonra çocuklar, yabancılardan fazla korkacaklardır.	3.273 (1.356)	3.122 (1.290)	3.345 (1.384)	1.51
3. Çocuklar "Bedeni Koruma" becerilerini öğrendikten sonra daha fazla cinsel denemelerde bulunmaya başlayabilirler.	3.188 (1.254)	2.988 (1.222)	3.282 (1.261)	3.08
4. "Bedeni Koruma" programları çocukları ana babalarının sevgiyle sarılmalarından veya dokunmalarından korkar hale getirebilir.	2.133 (1.334)	1.854 (1.198)	2.264 (1.377)	5.38**
5. Çocuklar "Bedeni Koruma" ile ilgili bilgileri edindikten sonra, cinsellikle ilgili, garip düşünceler geliştirebilirler.	3.035 (1.326)	2.780 (1.343)	3.155 (1.305)	4.51**
6. Çocuklarda "Bedeni Koruma" programlarına katıldıktan sonra, cinsel istismara uğradıklarına ilişkin masallar uydurma eğilimi artabilir.	2.441 (1.348)	2.146 (1.238)	2.580 (1.378)	5.90*
7. Çocuklara "Hayır" deme hakkına sahip oldukları öğretilirse, ana babalara baş kaldırmaya başlayabilirler.	1.680 (1.084)	1.488 (1.009)	1.770 (1.109)	3.82
8. Çocuklar, "Bedeni Koruma" konusunda bilgilendikten sonra yetişkinlere karşı güvenleri azalır.	2.563 (1.379)	2.256 (1.313)	2.707 (1.390)	6.07*

Not: Maddeler 1'den (kesinlikle katılmıyorum) 5'e (kesinlikle katılıyorum) doğru derecelendirilerek puanlanmıştır.

*p < .02, **p < .05

cinsel denemelerde bulunacakları konusunda ise "çekimser" oldukları görülmektedir. Bunların yanı sıra, ana babalar, bu tür programların çocukları, ana babalarının sevgiyle sarılmalarından korkutacağı, konuya ilişkin öyküler uydurabilecekleri, yetişkinlere "hayır" demeyi öğrendikten sonra, ana babalarına karşı gelecekleri gibi maddelere "katılmadıklarını" belirtmişlerdir.

Kimlerin Cinsel İstismarı Önleme Programlarına Gereksinimleri Vardır?

Tablo 4'de ana babaların kimlerin cinsel istismarı önleme programına alınması gerektiğine ilişkin görüşleri gösterilmiştir. Ana babalar, genel olarak, benim çocuğum cinsel istismar

açısından tehlikede değildir, kız çocuklarının "Bedeni Koruma" programlarına gereksinimleri vardır, inançları olan evlerde ve varlıklı ailelerde yaşayan çocukların, "Bedeni Koruma" programlarına gereksinimleri yoktur gibi maddelere "katılmama" eğilimi göstermişlerdir. Buna karşın, okul öncesi çocuklar için, özellikle kendi çocukları için, henüz küçük olmaları nedeniyle bu tür programlara gereksinimleri konusundaki görüşleri "çekimserlik" eğilimi üzerinde odaklanmıştır.

Bu bulgulara ek olarak, ana babaların büyük çoğunluğu (% 73.4) tüm ana okullarında bu tür önleme programlarının olması gerektiği, eği-

Tablo 4: Koruma Programına Kimin Gereksinimi Vardır.

	Tüm (n = 256)	Tartışan (n = 82)	Tartışmayan (n = 174)	F(1.254)
	Ort. (S.K.)	Ort. (S.K.)	Ort. (S.K.)	
1. Benim çocuğum cinsel istismar açısından tehlikede değildir.	1.969 (1.328)	1.671 (1.112)	2.109 (1.400)	6.20**
2. Çocuklarda, cinsel istismar çok nadir olduğundan okul öncesi çocukların "Bedeni Koruma" programlarına gereksinimleri yoktur.	2.125 (1.299)	1.756 (1.095)	2.299 (1.352)	10.08***
3. Okul öncesi çocuklar "Bedeni Koruma" eğitimi için henüz çok küçüktürler.	2.902 (1.568)	2.146 (1.45)	3.259 (1.512)	31.41***
4. Dini inançları olan evlerde yaşayan çocuklar için "Bedeni Koruma" programlarına gereksinim yoktur.	1.254 (.676)	1.134 (.539)	1.310 (.726)	3.81*
5. Varlıklı ailelerde yaşayan çocukların "Bedeni Koruma" programlarına gereksinimleri yoktur.	1.176 (.617)	1.061 (.328)	1.230 (.708)	4.23*
6. Sadece kız çocuklarının cinsel istismardan kendilerini nasıl koruyacaklarına ilişkin bilgiye gereksinimleri vardır.	1.199 (.653)	1.171 (.644)	1.213 (.659)	.228

Not: Maddeler 1'den (kesinlikle katılmıyorum) 5'e (kesinlikle katılıyorum) doğru derecelendirilerek puanlanmıştır.

*p < .05, **p < .02, *** p < .01

timin uzmanlar tarafından (% 93) ve hem evde hem okulda (% 94.1) verilmesi doğrultusunda görüş bildirmişlerdir. Örneklem % 90.8'i 4 ile 5 yaş arasında eğitimin verilmesini istemiş ve % 77.3'ü kendi çocuklarının bu tür bir programa katılmalarına izin verebileceklerini belirtmişlerdir.

Tartışan ve Tartışmayanların Karşılaştırılması

Çocuklarıyla cinsel istismarı tartışan (n = 82) ve tartışmayanlar (n = 174) arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. İki grup arasında yaş ve eğitim açısından fark anlamlı bulunmamıştır. Ancak cinsiyet, konuyu tartışıp, tartışmama açısından önemli bir değişkendir. Bir başka deyişle anaların, babalara kıyasla konu hakkında daha fazla tartıştığı saptanmıştır ($\chi^2(1) = 3.58, p < .05$). Cinsel istismar deneyimi açısından iki grup karşılaştırıldığında, deneyimi olanlar anlamlı düzeyde daha fazla tartışmışlardır ($\chi^2(1) = 5.97, p < .02$).

Cinsel istismarı önleme programlarının başlama yaşı açısından, tartışanlarla tartışmayanlar arasındaki fark önemlidir ($\chi^2(1) = 63.71, p < .001$). Tartışanlar eğitime başlama yaşını ortalama 3 yaş olarak verirken, tartışmayanlar bunu 5 yaşın üstü olarak belirtmişlerdir.

İki grup, cinsel istismarı önleme programları konusundaki görüşleri açısından karşılaştırılmıştır. Bu konudaki maddelere verdikleri tepkiler arasındaki farklılıkları değerlendirebilmek için Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA) yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, görüşler açısından genel olarak (tüm maddeler göz önüne alındığında) iki grup arasındaki fark anlamlı değildir. Ancak, 8 maddeden 4'ü için fark anlamlıdır (Tablo 3'e ortalamalar ve F değerleri için bakınız.)

Tartışanlar ve tartışmayanlar, "kimlerin önleme programına gereksinimi vardır" maddeleri açısından karşılaştırılmışlardır. Bu karşılaştırmada MANOVA anlamlıdır, (Wilk = .879, $F(5.668), p < .001$). Maddeler bağlamında anlamlılığa bakıldığında, 6 maddeden 4'ü arasındaki fark anlamlıdır (Tablo 4'e ortalamalar ve F değerleri için bakınız).

İki grup "çocuklarınızı böyle bir programa veriyordunuz" sorusu açısından da karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma için Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır (ANOVA). Gruplar arası fark anlamlı bulunmuştur ($F = 5.426, S.D. = 1, p < .05$).

Yani, tartışanlar bu tür prograklara çocuklarının katılması yönünde eğilim göstermektedir.

TARTIŞMA

Bu örneklem grubundaki ana babaların üçte biri (% 32) çocuklarıyla cinsel istismarı tartıştıklarını bildirmişlerdir. Grubun büyük çoğunluğu çocuklarına "seni bazı kişiler arabalarına alabilirler, hediye ile kandırabilirler, cinsel organlarına dokunabilirler" gibi uyarılarda bulunmuşlardır. Finkelhorn (1984) ve Wurtele'nin (1992) örneklemelerindeki ana babaların da benzer uyarılarda bulunduğu bildirilmiştir. Bunlara ek olarak, bulgulardan da izlendiği gibi çok az ana baba büyük çocukların ya da gençlerin istismar edebileceğinden söz ederken, yakın akrabaya ya da ana baba istismarından neredeyse hiç söz etmemişlerdir. Bu bulgu da Wurtele ve arkadaşlarının araştırmasıyla uygunluk göstermektedir. Aile dışı istismardan ya da yabancıların istismarından söz etmek doğal olarak çok daha kolay ve daha az rahatsız edicidir. Bu nedenle, eğitim programlarında "ensest" (aile içi cinsel istismar) olgusunun ana babalara tanımlanması düşünülmelidir. Ana babalara, çocuklarına bir istismar olasılığı durumunda neleri yapmaları gerektiği konusu sorulduğunda, çoğu yanıtlar genel olarak batıdaki eğitim programında verilen bilgilere ("hayır de", "kaç", "bağır", "birisine söyle") uygunluk göstermektedir (Wurtele 1992). Ancak ilginç olan Wurtele'nin (1992) örneklemelerindeki ana babaların yarısının, çocuklarına "tekme atmak", "dövüşmek" gibi davranışlar öğretmenlerine karşı, bizim örneklemimizdeki ana babalar, genel olarak bu tür davranışlardan söz etmemiş olmalarıdır. Bu fark, batı kültüründe, son zamanlarda, moda olan ve özellikle çocuklara sunulan "fiziksel - kendini koruma" becerilerinin öğretildiği programlara bağlı olabilir. Bu konuda, Wurtele de (1992), bu tür "fiziksel kendini koruma" becerilerinin öğretilmesinin, bu yeteneğin uygunsuz koşullarda da kullanılma riskini artırabileceğini belirtmiştir. Bizim toplumumuzdaki ana babalar, belki de, çocukların bu tür bir davranışla (istismar) kendi başlarına başedebilme zorluğunun kaygısını duymakta olabilir ve bu yüzden, başkalarından yardım istemelerinin çocuk adına daha güvenli olduğunu düşünebilirler.

Cinsel istismar deneyimi olan ana babalar çocuklarıyla daha fazla cinsel istismarı

tartışmaktadır. Bu bulgu Wurtele'nin bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Belki de "kurban olarak" ya da "kurbanı" tanıyarak, bu tür bir olayın doğurgularına tanık olma; bu konuyu çocuklarıyla konuşmayla ilgili direnci kırmış ve konunun tartışılması açısından onları daha duyarlı hali getirmiş olabilir. Wurtele'nin grubu ile bizim grubumuzda tartışanların oranı farklılık göstermektedir. Wurtele'nin örnekleminin yarısından fazlası çocuklarıyla konuyu tartışırken, bizim örnekleminin yalnızca üçte biri çocuklarıyla tartışmışlardır. Bu fark her iki örneklemdaki cinsel eğitimin ve cinsel konulara yaklaşımların farkından kaynaklanacağı gibi, iki örneklemin bilgi ve deneyim düzeylerinin farklılığından da kaynaklanabilir. Wurtele'nin örnekleminin % 11.7'si kendinin cinsel istismara uğradığını belirtirken, bu oran bizim örnekleminizde % 1.2'dir. Yine Wurtele'nin örnekleminin % 45.0'i yakın arkadaş, akraba gibi bireylerin istismarından söz ederken, bizim örnekleminizde bu oran % 15.4'tür.

Ana babalara tartışmama nedenleri sorulduğunda, bu gruptaki çoğu ana baba, konuya ilişkin bilgi yetersizliğini ve çocuklarının küçük oluşunu ileri sürmüşlerdir. Gerçekten de toplumumuz cinsellikle ilgili konuları hâlâ "tabu" olarak görmekte ve dolayısıyla konuşmamaktadır ve bu konuda yeterli, yazılı kaynaklar da ne yazık ki yoktur.

Genel olarak tartışmayan grup, bu tür eğitim programlarına, çocuklarını vermek konusunda da çekimserlik göstermektedirler. Ana babaların bu konudaki çekimserlikleri ve kaygıları genel olarak toplumumuzun bir özelliği gibi görülmektedir. Bu konudaki kaygı ve endişelerini ortadan kaldırmak için programın amaçlarının çok iyi anlatılması, olumsuz katkısının ya hiç ya da çok az ve kısa süreli olduğunun (Hazar ve ark. 1989, Wurtele 1990), buna karşı olumlu katkılarının diğer bir deyişle önlemeye ilişkin katkılarının azımsanamayacak ölçüde olduğunun vurgulanması gerekmektedir.

Önleme programlarında, nelerin öğretilmesi gerektiği konusundaki maddelere ana babaların büyük çoğunluğu olumlu yanıt vermiştir (Tablo 2). Ancak "gizlilik" içinde organlarına dokunmalarının zararı olmadığını ve cinsel ilişki davranışlarının öğretilmesi maddelerine örneklemin çok az bir bölümünden (% 25-21.5) olumlu yanıt alınmıştır. Bu yanıtların çoğu, dış kaynaklı araştırma bulgularına uygunluk gös-

termektedir. Ancak özellikle cinsel organlarına dokunmanın zararı olmadığına olumsuz yanıt alınması, büyük olasılıkla, ana babaların çocuklarının masturbasyon yapma endişesi ya da cinsel davranışlara eğilim gösterecekleri kaygısından ileri gelebilir.

Eğer önleme programlarına, çocuğun cinsel davranışlarının öğretilmesini içeren konular konulacaksa (konulması gerekir) ana babalara çocuğun yaşa özgü cinsel davranış ve gelişim özelliklerinin de anlatılması gerekmektedir.

Her ne kadar, örneklemin büyük çoğunluğu çocuklarına aile içi istismar olasılığından söz etmemiş olsalar da eğitim programlarında verilmesi gerekli olan kavramlardan "yalnızca yabancıların cinsel istismara kalkabileceği" maddesine ana babaların % 81.9'u "kesinlikle katılmadıklarını" belirtmişlerdir. Buradaki çelişki, gerçekten de ana babaların ensesti (aile içi istismar) konuşabilmedeki zorluklarından kaynaklanıyor olabilir ve belki de uzmanların eğitimde dereye girmesinin yüksek oranda istenmesi de buna bağlı olarak açıklanabilir.

Örneklemin yarıya yakını (% 46.5) "çocuklara, duygularına kulak vermeleri gerektiği, yani bir dokunuş ile ilgili neler hissettikleri, o dokunuşu kabul edip etmeyebilecekleri öğretilmelidir" maddesine kesinlikle katılıyorum biçiminde yanıt vermişlerdir. Bu bulgu Wurtele'nin (1992) araştırmasıyla paralellik göstermektedir. Ancak batı kültüründe, dokunuşun uygunluğu ya da uygunsuzluğunun öğretilmesine özen gösterilmektedir (Wurtele 1992). İlginç olan kültürümüzde bu tür bir özenin gösterilmemesine karşın bulguların paralellik göstermesidir. Belki de bu paralellik, çocuk yetiştirme biçimlerindeki farka bağlı olabilir. Bir başka deyişle, kültürel olarak bizler, batı kültürlerine kıyasla çocuk yetiştirirken öpme, sarılma, dokunma ve kucağa alma gibi davranışları oldukça sık kullanılmaktayız. Bu tür davranışların sıklıkla kullanılması, belki de çocukların ne tür bir dokunuşun uygun olup olmadığına karar verme becerilerini doğal geliştirmesine neden oluyor olabilir.

Aşağı yukarı örneklemin yarısı (% 59.9) çocuklara, cinsel organların anatomik isimlerinin öğretilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu oran Wurtele'nin araştırmasında % 68.5'dir. Cinsel organların tanınması, anatomik olarak isimlerinin öğretilmesi, cinsel eğitimin veril-

mesini kolaylaştıracağı gibi; uygunsuz cinsel etkileşimin tanınmasını ve daha kolay bildirilmesini sağlayabilir.

Genel olarak, ana babalar "Bedeni Koruma", bir başka deyişle cinsel istismarı önleme programlarının, çocuklarını cinsel istismardan koruyacağını düşünmektedirler. Bu tür eğitimin uzmanlar tarafından, evde ve okulda kontrollü olarak verilmesini de önermektedirler. Her ne kadar başlama yaşı açısından tartışan ve tartışmayanlar arasındaki fark anlamlı olarak bulunmuş ise de örneklemin genelinde, önerilen eğitime başlama yaşı 4'tür.

Bu bulgular, örneklem grubuna özgü bulgulardır. Gruba bakıldığında, genel olarak genç ve eğitilmiş ana babalardan oluşmaktadır. Burada akla, acaba farklı yaş ve eğitim düzeyindeki ana babaların bu tür programlara ilişkin tutum, görüş ve davranışları nelerdir sorusu gelebilir. Konu bu yönüyle araştırmaya açıktır.

SONUÇ

Bu araştırma bize, bir önleme programı politikası için önemli ip uçları vermiştir. Bunlar ; a) ana babalar, cinsel istismarı önleme programlarına olumlu bakmaktadırlar; b) tüm ana okullarında bu tür programların olması gerektiğine inanmaktadırlar; c) eğitimin 4 yaş civarında uzmanlar tarafından verilmesinin uygun olacağı ve eğitimin hem evde hem okulda verilmesi görüşünden yana olduklarını bildirmişlerdir; d) ana babalar, bu tür programlara çocuklarını verebileceklerini söylemektedirler.

TEŞEKKÜR

Yazarlar, Colorado Üniversitesi'nden Prof. Dr. (Psk.) Sandy K. Wurtele'ye araştırmalarında, anketini kullanma izni verdiği için teşekkürü borç bilirler.

KAYNAKLAR

Demaue L (1974) *The History of Childhood*. Psychot-herapy Press. New York.

Finkelhorn D (1984) *Child Sexual Abuse. New Theory and Research*. Free Press. New York.

Gilbert N, Berrick JD, Le Prohn N ve ark. (1989) *Protecting Young Children from Sexual Abuse : Does Pre-school Training Work?* Lexington. Lexington MA.

Green AH (1993) *Child sexual abuse : Immediate and long term effects and intervention*. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry, 32 : 890-902.

Hazards A, Webb C, Kleemeier C ve ark. (1991) *Child sexual abuse prevention : Evaluation and one year follow-up*. Abuse and Neglect, 15 : 123-138.

Kolko DJ (1988) *Educational programs to promote awareness and prevention of child sexual victimization : A review and methodological critique*. Clin Psychol Rev, 8 : 195-209.

Wurtele SK (1987) *School - based sexual abuse prevention programs : A review*. Child Abuse Neglect 11 : 483-495.

Wurtele SK, Miller-Perrin CL (1987) *An evaluation of side effects associated with participation in a child sexual abuse prevention program*. J School Health, 57 : 228-231.

Wurtele SK (1990) *Teaching personal safety skills to four-year-old children : A behavior approach*. Behavior Therapy, 21 : 25-32.

Wurtele SK, Kuatarnick M, Franklin CF (1992) *Sexual abuse prevention for preschoolers : A survey of parent's behavior, attitudes and beliefs*. J Child Sexual Abuse, 1 : 113-128.